

МЕЂУНАРОДНОПРАВНА ВЕЗА СТАРЕ И НОВЕ
ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ДРЖАВЕ

„О континуитету држава, с посебним освртом на међународноправни континуитет Краљевине Југославије и ФНРЈ“ студија Др Стевана Борђевића, Београд, Научна књига, 1967, IV + 182, стр.

Издавач Научна књига, у сарадњи с Фондом за научни рад СР Србије, омогућио је да се појави и ово доиста пажње вредно научно дело, које представља плод вишегодишњег савесног научноистраживачког рада како на теоријским проблемима идентитета и континуитета држава у међународној заједници и њеном праву, тако и на практичним питањима и проверавањима појединих начела у уговорној пракси наше земље. С обзиром на то са каквим се научним проблемима писац ухватио у коштац, као и на то како их је обрађивао, уз какву научну апаратуру, тј. литературу на нашем и страним језицима и веома обимну документарну грађу, као и на решења до којих је дошао, његов рад превазилази захтеве једне докторске дисертације, чему је непосредно послужило, и представљаће у овој области међународних односа, у правној литератури, па и у нашој историографији, зрелу студију коју неће моћи мимоићи они који буду залазили у сродне проблеме. Јер писац је имао смелости да се упусти најпре, у првом делу свога рада, у теоријска испитивања и разматрања једне од најсложенијих научних области, као што су идентитет и континуитет држава у међународној заједници, проблем повезан са сукцесијом, тј. дисконтинуитетом њиховим и евентуалним, потпуним или делимичним, наслеђивањем њиховим, или еманциповањем као нових држава. Он је, у првом реду, разграничио те појмове, одвојивши оно што је непосредан предмет његова проучавања на јасан и недвосмислен начин, тј. да у теорији и доктрини испита сва постојећа главна схватања о томе како се гледа на положај оних држава код којих се дешавају различите, мање или ише корените и дубоке унутрашње промене — које могу, поготову ако су доиста револуционарне, довести и до прекида, дисконтинуитета у том унутрашњем погледу — али које у међународном погледу остају једне те исте чланице међународне заједнице, субјекти међународног правног поретка, где, дакле, нема никаквог прекида у њиховом таквом постојању, нити би такав прекид био пожељан и позитиван за међународне односе такве државе.

У том општем, теоријском делу, поред проучавања разних ставова доктрине према класичним питањима континуитета држава, посебно су анализиране пракса и доктрина у вези са октобарском револуцијом, која представља први нови, квалитативно друкчији унутрашњи прекид између царске Русије и совјетске државе, те има нарочити значај за доктрину. На тај начин, и сам тај први део књиге представља једну заокружену целину која може и самостално да се чита и послужу као објашњење ове научне области. Колико је значајно питање континуитета и сукцесије види се и по томе што се тиме бави и Комисија Уједињених нација за међународно

право, нарочито у вези с положајем нових држава и уговорних обавеза из времена пре њиховог настанка.

Но, за нашу публику и читаоце још је значајнији и занимљивији други део ове публикације, који се односи на посебан случај континуитета између југословенске старе и нове државе, тј. продужења битисања једне исте међународноправне личности те државе у међународним односима и правном поретку међународне заједнице, без обзира на дубоке револуционарне промене које су довеле до коренитог прекида у унутрашњеправном погледу између једне и друге државне творевине. Да би проверио и конфринтирао са праксом доктринарна гледишта и ставове, утврђене у првом делу књиге, писац је морао на насавеснији и најбрижљивији начин да испита све одговарајуће документарне изворе који су овде долазили у обзир. Он је морао, значи, да пронађе и прегледа све уговорне текстове и друге акте, не само из времена после рата и револуције, него и оне за време самога рата, а њих је било веома много (око 2000), јер се само на тај начин, на непосредној грађи и инструментима међународних уговора могло установити какве су тенденције у овом питању биле у погледу Југославије и њеног положаја у међународној заједници с обзиром на раније међународне уговорне обавезе. У том доиста пионирском подухвату писац је дошао до података који су сада први пут објављени и чији је међународни значај могао истакнут, а означено је њихово право место међу првим међународним уговорима нове југословенске државе (нпр. уговор из ратног периода, закључен између Националног комитета ослобођења Југославије и Владе СССР 16. јуна 1944, а има и других прецизнијих података него што су они да сада изношени, нпр. у погледу међународних споразума о износима национализоване стране имовине, дугова из времена рата према савезницима и сл.). Ово је последица чињенице што је писац имао на располагању различите наше, па и стране збирке међународних уговора, међу којима и збирку Државног секретаријата за иностране послове. Уопште, многи подаци из напомена у књизи *sub linea* богати су чињеницама и обавештењима значајним и за истраживаче из других средних научних области, поготову за историчаре и уставноправне писце. Неки од тих података могли су доћи и у текст, али их је писац ипак хтео да одвоји од оних најбитнијих ствари које је желео да из својих проучавања издвоји као најважнија потврђења и закључке теоријске природе. То доказује једну особину неопходну за сваког истраживача на научном пољу, а то је одвајање битних ствари од споредних, што је услов за уопштавање и синтезу.

Стога је писац и могао, идући од циљева свога истраживања, постављених у уводу свога рада, доћи до тако рећи кристалних закључака, сажетих на неколико страница на крају књиге. То је резултат успеле синтезе целокупног проучавања, како теоријског у првом делу, тако и документарно-практичног преиспитивања и оцењивања извршеног у другом. Он је том приликом утврдио да се заиста, и на примеру Југославије, потврђује опште гледиште да „промене, извршене законитим или насилним путем, немају утицаја на међународни положај државе и њена међународна права и обавезе”, јер не треба мешати владу као орган државе са државом као међународноправним субјектом. Стога и међународни уговори наживљавају те унутрашње, политичке промене до којих у државама долази, што захтевају стабилитет међународних односа и правна сигурност. То потврђује и уговорна и судска пракса држава, па чак и каснија пракса совјетске државе, иако је она непосредно после октобарске револуције била одбацила многе уговоре и обавезе царске Русије. На ово су утицали карактер саме револуције као и чињеници, нарочито страна интервенција и непризнавање совјетске владе, да би се касније питања државних дугова и обавеза раније руске државе решавала у склопу других политичких и економских проблема. С тим у вези и тај негативни став совјетске доктрине био је касније мање категоричан, а све чешири случаји позивања на раније међународне уговоре.

Пракса држава које су прешле у нови, социјалистички друштвени систем после другог светског рата још је недвосмисленија у правцу потврђивања начела да унутрашње, па и класне промене у таквим државама не утичу на судбину међународних уговора тих држава, будући да оне остају „стари субјекти међународног права”. Међународна зависност и сарадња држава, као објективни процес, како истиче писац, условљавају оваква решења, иако може да се појави потреба да се, услед унутрашњих промена, континуитет држава, тј. наживљавање уговора, ограничити, али се и у том случају, с обзиром на начело *pacta sunt servanda*, не може дозволити једнострано ослобађање од обавеза а прихватање само права из појединих међународних аката и споразума. Стога писац пледира да се и у савременој кодификацији међународног уговорног права, на чему ради Комисија УН за међународно право, ближе регулише могућност престанка таквих, нпр. неравноправних уговора, који не би били у складу с новим друштвеним уређењем и политичким променама, вређајући истовремено и друга начела и правила међународног права.

Такве тенденције показује и испитана пракса Југославије како у периоду рата 1941—1945, тако и у послератном периоду. Правне последице окупације поготову нису могле имати утицаја на даље постојање и међународни положај југословенске државе. У току рата извршена је и револуција која је укинула ранији правни поредак и установе старе, буржоаске државе, али су међународни уговори и обавезе ранијих влада били признати и преузети, при чему нарочити значај имају одлуке Другог заседања АВНОЈ-а и споразуми Тито—Шубашић. На тај начин, захваљујући таквом јасном решењу питања континуитета југословенске државе, избегнуте су потешкоће око признавања нове југословенске владе, а тиме су обезбеђене и могућности коришћења правима из међународних уговора и, уопште, успостављања нормалних, редовних међународних односа са осталим чланицама међународне заједнице. У том смислу значајна је и занимљива као потврда начела континуитета у међународним обавезама, чињеница да су преузете и регулисане и финансијске обавезе не само Краљевине Југославије, него самим тим и такве обавезе бивше Краљевине Србије и Краљевине Црне Горе, с обзиром на то да су и ове последње, по истом начелу, биле својевремено, после првог светског рата, преузете од раније југословенске државе. На овом месту писцу би се, не у погледу коначног закључка који смо навели, већ у погледу теоријског објашњавања, могла учинити примедба да није сасвим рашчишћено питање на које је наишао у току свога истраживања и излагања материје, па и практичних решења, да ли је та ранија југословенска држава била нова (чему нагиње савремено схватање примене и начела самоопредељења народа) или проширена стара држава у односу на Краљевину Србију. Ово се питање поставило и са одређеним практичним последицама по репарације и државне дугове, па је начелна решења и овде требало конфронтирати са уговорним текстовима, при чему би се управо видело колико је тешко конкретно одвојива (у пуном смислу те речи) установа сукцесије држава од установе идентитета и континуитета држава, коју је иначе писац на другим примерима и уопште узев успешно рашчланио и појмовно рашчистио.

Материја која је у овој студији сигурно и зналачки проучена и у којој су закључци тако свестрано документовани, задира и повезана је и са бројним другим установама, као што су признање влада, питање неравноправних уговора и др., но писац је њих дотицао и о њима расправљао само у оној мери колико је то било потребно за разумевање онога што је он непрестано имао пред очима, не допуштајући да га та питања одвuku са тежишта целога проблема који је овде проучаван. Нарочито је при том то тежиште било на питањима из другог дела расправе, где је прегледом целокупне међународне уговорноправне праксе Југославије потпуно испуњена материја и где су, поред релевантних података, дати, као што смо рекли, и многи подаци од значаја за нашу историографију и уставноправну историју и теорију. Писац стога с правом напомиње, да би било добро

када би се нашло истраживача, побуђених овим примером и наведеним подацима, који би покушали да расветле тим методом конкретног испитивања и та друга питања са унутрашњеправног гледишта (што он на стр. 110. и препоручује). Ми се надамо да ће тај његов позив наићи и на одзив међу нашим млађим научним радницима.

На крају, треба напоменути да је расправа др Борђевића писана чистим и јасним стилем, без непотребне фразеологије, што и јесте последња рашишћених појмова и сигурне анализе. Она је снабдевена обимном библиографијом о проученим питањима, а нарочито брижљиво цитираном документацијом, тј. текстовима који су послужили за конкретно испитивање. Могло би се пожелети да овакве публикације имају бар колико-толико обухватан извод (резиме) на страном језику, или језицима, јер су од интереса и за инострану научну јавност, али ова примедба иде више на рачун издавача него писца. У сваком случају наши читаоци добили су једну научно значајну и истовремено занимљиву расправу, која је у вези с нашим непосредном, живом и увек присутном, дојучерашњом и данашњом историјом и борбом прошлости.

Проф. Милан Марковић

Др Миодраг Јовичић, ОДГОВОРНОСТ НОСИЛАЦА ЈАВНИХ ФУНКЦИЈА
(упоредноправна студија), предговор проф. др Јован Борђевић, Институт за упоредно право, Београд 1968, стр. 214.

Ова књига др Миодрага Јовичића јавља се у време када је проблем одговорности у нашој земљи стекао изванредну актуелност и када је постало сасвим очигледно да начело одговорности има изузетно велики значај. Тај значај проистиче из схватања да начело одговорности нужно представља услов развоја социјалистичке демократије и социјалистичког друштва уопште, мада се може рећи да оно и произилази из саме суштине таквог система односно друштва. Ако је овакво гледање на проблем одговорности тачно, онда је јасно да политичко-правна теорија мора да буде веома заинтересована за научну обраду овог проблема. Међутим, могло би се рећи да овом проблему у нашој савременој теорији није поклоњено довољно пажње ни у смислу обраде нормативних решења и праксе, ни у смислу давања подстицаја и предлога за решења која одговарају природи нашег система самоуправне социјалистичке демократије. Отуда већ сама чињеница да се једна обимна студија посвећује овом проблему указује на њен значај. А ако се при томе има у виду и њена научна вредност, онда се с правом може рећи да ова књига представља врло вредан прилог научној обради проблема одговорности.

Тема књиге др Миодрага Јовичића су облици правне одговорности, тј. такве одговорности која је регулисана правним нормама и за коју је могућно предвидети правне санкције у случају повреде. У својој књизи аутор је обрадио политичку, кривичну, грађанску и дисциплинску одговорност, свдећи круг носилаца на четири категорије субјеката: шеф државе, министри, високи функционери и чланови парламента, и то само у сфери централне власти. Међутим, студија тиме није изгубила у својој вредности јер се ауторова проучавања и закључци у великој мери *mutatis mutandis* односе и на остале субјекте, тј. одговарајуће органе и функционере у ужим друштвено-политичким заједницама, па и у радним и другим самоуправним организацијама. Књига има пет делова.

Први део (стр. 9—97) је посвећен политичкој одговорности носилаца јавних функција, и, по свему судећи, овом облику одговорности је поклоњена изузетна пажња, што и одговара њеном значају у одређеном уставном и политичком систему. Аутор се најпре прихвата једног важног и методолошког оправданог задатка — дефинисање и објашњење појма